

OBLIGATSIYALARNING YANGI O'ZBEKISTONDAGI ISTIQBOLLARI

Farg'ona soliq texnikumi o'quvchisi M.Yoqubjonov

Farg'ona soliq texnikumi o'quvchisi A.Umaraliev

Farg'ona soliq texnikumi o'quvchisi A.Maxmudov

Annatotsiya : Obligatsiyalarning turlari, baxolash va ularning o'ziga xos xususiyatlari ko'rib chiqildi. Mamlakatda obligatsiya chiqargan kompaniyalar tilga olindi. Qimmatli qog'ozlarga oid qonunchiligimizdagi hujjatlar ustida fikr olib borildi.

Kalit so'zlar: Obligatsiya, davlat, iqtisodiyot, investor, emissiya, qimmatli qog'ozlar, savdo maydonlari

Ma'lumki, mamlakatimiz o'zining o'sish sur'atlarini jadal davom ettirmoqda, birgina iqtisodiyot tarmog'iga e'tibor qaratadigan bo'lsak, qator iqtisodiy indekslarda sezilarli natija, samaradorlikni ko'rishimiz mumkin.

Erishilgan yutuqlarimiz zahirida esa oldimizga belgilab olgan oliy maqsadlarimiz yotadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" farmonida "milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash" deb belgilangan vazifalar bajarilishi ta'minlanayotganligini bilishimiz mumkin. Milliy bozor shakllantirishda ham bu vazifa bajarilishi ta'minlanishi kerak nazarimda. Mamlakatimizni rivojlantirishning Taraqqiyot strategiyasida eng ko'p urg'u berilgan jihatlardan biri bu "inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish" albatta davlatimizning iqtisodiy salohiyati qudratli darajaga yetsa inson manfaatlariga xizmat qiladi shubhasiz.

Mamlakatimizda iqtisodiyot, moliya va bank tarmoqlari doirasida qator o'zgarishlar yangi qonun loyihalari, yangiliklar amalga oshirilmoqda, lekin iqtisodiyotimizning eng og'riqli nuqtalaridan biri hisoblanadigan fond bozori, uning savdo maydonchali bo'lib hisoblanadigan aksiya, obligatsiyalar ommabop ko'rinishga kelib ulgurgani yo'q. Aslida fond bozori kabi tushunchalar yuqorida sanaganlarimiz iqtisodiyot, moliya va banklar bir qatorda tilga olinishi kerak.

Mamlakatimizda fond bozori faoliyatini, savdo maydonlarini to'g'ri tashkil etishda samarali chora tadbirlar, qonun loyihalari imzolanib amaliyotga joriy etilayotganligi jumladan bildirgan fikrimizni isbotlovchi O'zbekiston Respublikasining "Qimmatli qog'ozlar bozori to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonuniga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish haqida" qonuni misol sifatida keltirib o'tishimiz mumkin. Unga ko'ra korporativ va infratuzilma obligatsiyalarini chiqarish "emitentning bunday obligatsiyalar chiqarish to'g'risida qaror qabul qilingan sanadagi o'z kapitali miqdori doirasida. Agar korporativ obligatsiyalar summasi emitentning o'z kapitali miqdoridan oshsa, emitent oshgan summa uchun ta'minot berishi shart" kabi shartlarga amal qilishi kerak. Korporativ obligatsiyalar chiqaruvchi emitent yuqoridagi shartga qo'shimcha tarzda "investorlarga tegishli mablag'larning emitentlar tomonidan to'lanishi bo'yicha to'lov agentlari vazifasini bajaruvchi tijorat banklari ishtirokida chiqariladi" bo'ysunishi lozim.

Amaliyotga tatbiq etilgan qonun va hujjatlardan yana bir misol keltiradigan bo'lsak, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Emissiyaviy qimmatli qog'ozlar chiqarilishini davlat ro'yxatidan o'tkazish, avval davlat ro'yxatidan o'tkazilgan qimmatli qog'ozlar chiqarilishiga o'zgartirishlar va (yoki) qo'shimchalar kiritish, avval davlat ro'yxatidan o'tkazilgan qimmatli qog'ozlar chiqarilishini bekor qilish bo'yicha davlat xizmatlarini ko'rsatishning ma'muriy reglamentini tasdiqlash to'g'risida" qarori ham qimmatli qog'ozlar, fond bozoriga bag'ishlangan normativ hujjat hisoblanadi. Uning maqsadi "Mazkur Ma'muriy

reglament O‘zbekiston Respublikasi hududida emissiyaviy qimmatli qog‘ozlar chiqarilishini davlat ro‘yxatidan o‘tkazish, avval davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan qimmatli qog‘ozlar chiqarilishiga o‘zgartirishlar va (yoki) qo‘shimchalar kiritish hamda avval davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan qimmatli qog‘ozlar chiqarilishini bekor qilish bo‘yicha davlat xizmatlarini (keyingi o‘rinlarda — davlat xizmatlari) ko‘rsatish tartibini belgilaydi” hamda “Ushbu Ma’muriy reglament talablari davlat qimmatli qog‘ozlariga nisbatan tatbiq qilinmaydi” quyidagichadir.

Mavzu yuzasidan xalqaro adabiyotlar ustidan tahlil amalga oshirildi, natijada xorij Artur J. Keoun, Jon D. Martin, J. Uilliyam Petty professor-olimlari ham muallifligida chop etilgan “Moliya asoslari-Moliyaviy menejment mantiqi va amaliyoti” kitobida yuqorida tilga olingan olimlar obligatsiyalarni turlarga bo‘lishgan va ajratilgan barcha turlarini izohlar orqali yoritilgan ushbu qo‘llanmada, binobarin, subordinatsiya qilingan qarzlar, ipoteka obligatsiyalari, yevroobligatsiyalar va konvertatsiya qilingan obligatsiyalar kabilarga ajratilgan. Unda yuritilgan “subordinatsiyalangan obligatsiya talablari faqat da’volardan kiyin qanoatlantiriladi”, “Ipoteka obligatsiyasi - ko‘chmas mulk garovi bilan ta'minlangan obligatsiya”, “Yevroobligatsiyalar boshqa turdagi qimmatli qog‘ozlar emas. Bu oddiy qimmatli qog‘ozlar, obligatsiya valyutasi denominatsiya qilingan. Bir mamlakatdan boshqa bir mamlakatda chiqarilgan obligatsiyalardir. Masalan, AQSh kompaniyasi tomonidan Yevropa yoki Osiyoda chiqarilgan obligatsiya hisoblanadi. Kreditorga asosiy qismi va foizlar AQSh dollarida to‘lanadigan bo‘lsa yevroobligatsiya hisoblanadi.”, “Konvertatsiya qilinadigan obligatsiyalar - bu oldindan belgilangan narxda firmaning aktsiyalariga aylantirilishi mumkin bo‘lgan qarz qimmatli qog‘ozlari.” ushbu kitob mualliflari shu tarzda fikr yuritishadi.

Iqtisodiyotimiz rivojlanishi jadalligini ta’minlash, davlatimizning asosiy vazifasi sifatida qaraladi. Iqtisodiyot mamlakatning yuragi, banklar esa, uning qon tomiridir qabilada fikr yuritishadi. Agar shunday tasavurda fikr yuritsak, qimmatli

qog'ozlar bozori, aksiya va obligatsiya savdo maydonlari haqida ham huddi shu kabi mulohaza yuritilishi kerak. Iqtisodiyotimizda muhim pozitsiyaga ega bo'lishi kerak. Hozirgi kunda buni amalga oshirish uchun sohada juda ko'p yangiliklar amalga oshirildi. Jumladan, Respublika Fond bozori raisligiga sobiq Gruziya Markaziy qimmatli qog'ozlar depozitariysi Kuzatuv Kengashining raisi Georgi Otarovich Paresishvilini tayinlashdi. Ko'zlangan maqsad milliy bozorimizning chet tajribasi bilan uyg'unlashuvi, kadrlar malakasini oshirish kabilarga xizmat qiladi. Undan tashqari Respublika Fond Birjasining egalik ulushining 25 foizi Koreyaga tegishli ekanligiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, 2012 yil qabul qilingan ushbu qaror milliy fond birjamiz uchun zamonaviy texnik jihozlar bilan ta'minlanishiga xizmat qilgan.

Mamlakatimizda "Ma'suliyati Cheklangan Jamiyat" shaklida faoliyat yurituvchi subyektlar ham obligatsiya joylashtirish imkoniyatiga ega. Qonunchiligimiz bunga monelik qilmaydi. Hozirgi kunda Respublika fond birjasida obligatsiyalar joylashtirgan kompaniyalar mavjud ulardan "artel" va "biznes finans mikromoliya tashkiloti" M.CH.J lardir.

Qonunchiligimizda imzolangan normativ hujjatlar obligatsiya savdo maydonlari, umuman emitentlar uchun tor doirada erkinlarga ega ekanliklari. Ushbu tarmoq iqtisodiyotda eng muhim ro'l o'ynashi faol pozitsiyaga ega bo'lish davri yetib kelganligini anglatmoqda. Qonunlar orqali imkon qadar erkinlik berilsa, ushbu tarmoq aytish mumkin bo'lsa "gullashiga guvoh bo'lamiz. Obligatsiya kompaniyaning foaliyati uchun ayniqsa, inqiroz yoqasiga kelib qolgan kompaniyalar faoliyati uchun muhim ahamiyat kasb etadi. O'zini inqirozdan qutqaradi, sodda qilib aytadigan bo'lsak faoliyat yurituvchi sohasi qamrovini kengaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" farmonida "milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va

yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi, PF-60-son.

2. ""Qimmatli qog'ozlar bozori to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonuniga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish haqida" O'zbekiston Respublikasi Qonuni, 03.06.2015 yildagi, O'RQ-378-son.

3. "Emissiyaviy qimmatli qog'ozlar chiqarilishini davlat ro'yxatidan o'tkazish, avval davlat ro'yxatidan o'tkazilgan qimmatli qog'ozlar chiqarilishiga o'zgartirishlar va (yoki) qo'shimchalar kiritish, avval davlat ro'yxatidan o'tkazilgan qimmatli qog'ozlar chiqarilishini bekor qilish bo'yicha davlat xizmatlarini ko'rsatishning ma'muriy reglamentini tasdiqlash to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 06.10.2022 yildagi 572-son.

4. "Moliya asoslari-Moliyaviy menejment mantiqi va amaliyoti" kitobi, Artur J. Keoun, Jon D. Martin, J. Uilliyam Petty.